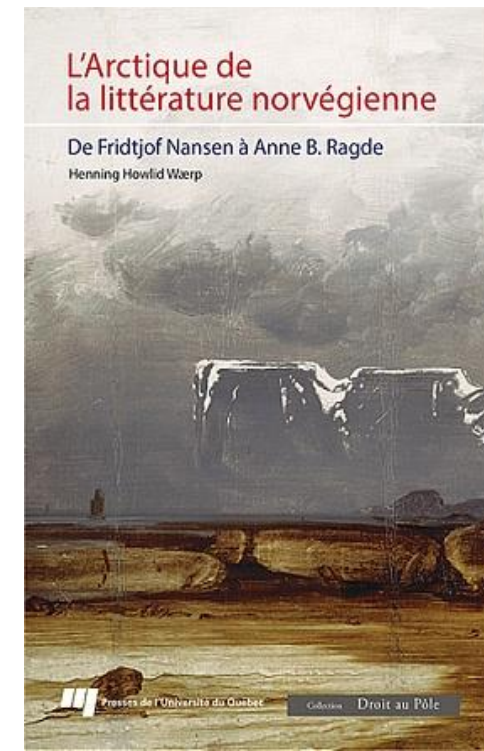
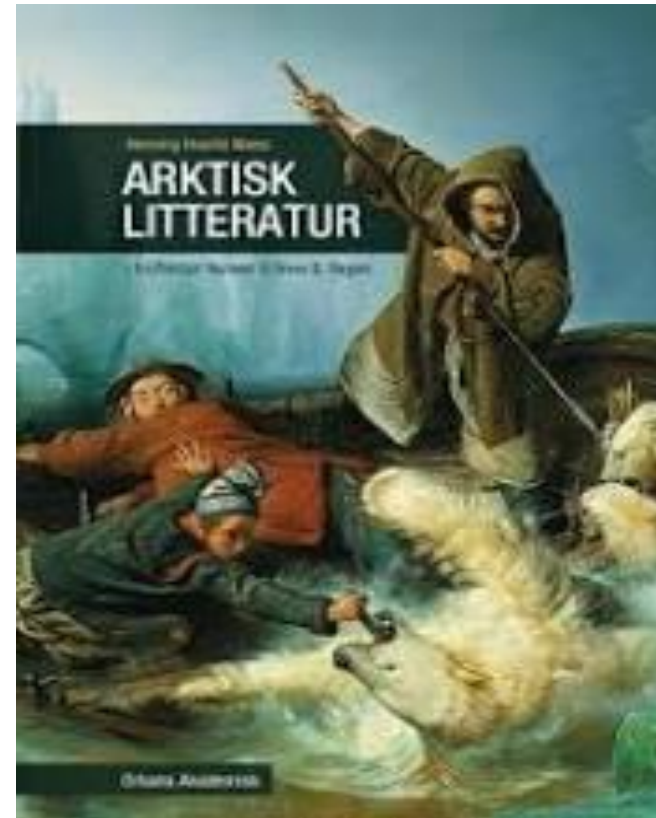

Henning Howlid Wærp, UiT – Norges arktiske universitet

Litteratur i det nordlige Norge, fra periferi til sirkumpolar

– om regional litteratur under skiftende begrepsregimer

Nord-Norge, og nordnorsk litteratur

- Nord-Norge er den største av Norges fem landsdeler og utgjør ca. 35 prosent av landets areal.
- - Men har bare ca. 9 prosent av befolkningen.

Petter Dass (1647-1707)

Forfatterskapet kan deles i to hovedkategorier:
Verdslig diktning og religiøse sanger og salmer.

Verdslig diktning:

Nordlands Trompet
Viser og rim
Leilighetsdikt

Religiøs diktning:

Katekismesanger
Bibelske visebok
Episteler og evangelier
m.m.

Statue av Petter Dass i Sandnessjøen, laget av Skule Walsvik i 1988. Bilde fra Norsk biografisk leksikon.

Nordlands Trompet

– skrevet ca. 1696, men først gitt ut i 1739,
over tretti år etter Petter Dass var død.

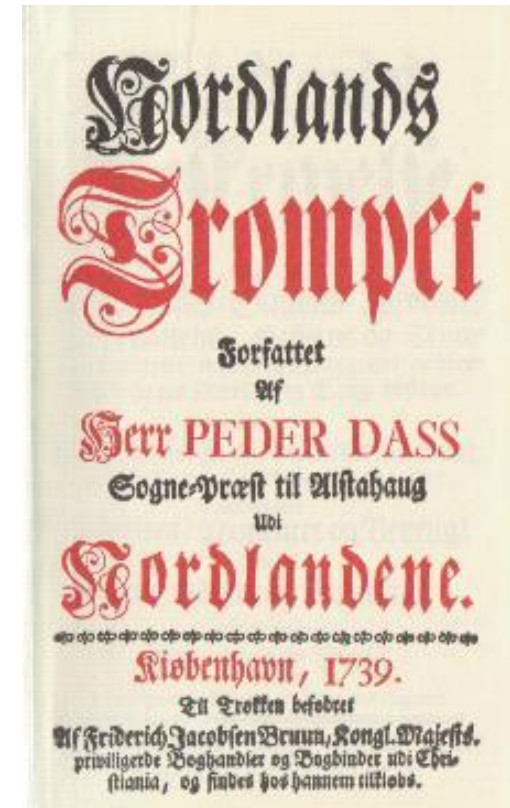
Et topografisk hyllesdikt til “Nordlandene”,
dvs. dagens Nordland og Troms.

En skildring på vers – hele 3500 verselinjer – av nordnorsk natur,
av årstidenes veksling, dyreliv, næringsliv og folkeliv.

Vi får høre om beliggenhet, astronomiske og meteorologiske forhold,
fuglelivet, dyrene i havet, landbruk, markedene hvor handel foregår,
og om samene.

Landskapet skildres sørfra og nordover, som om man er ute på en
reise sammen med presten:

**“Vind Seylet, min Broder, jeg agter mig hen
Til Salten og dessen omliggende Lehn.”**

Navn på det nordlige Norge gjennom tidene

Hålogaland
(500-1500)

I middelalderen ble landsdelen kalt Hålogaland så langt nord som den norske bosetningen strakte seg, det vil si traktene rundt Malangen. – Ukjent etymologi.

Vardøhus len.
(fra 1576)

Vardøhus festning var verdens nordligste festning og Norges grensepost mot øst.

Nordlandene og Finnmarken
(fra 1660)

Amtene Nordland, Troms og Finnmarken
(fra 1866)

Nord-Norge
(fra 1884)

Foreslått av *Nordlænderingernes Forening* i Kristiania, av bl.a. komponist Ole Olsen fra Hammerfest og teolog og salmedikter Elias Blix fra Gildeskål i Nordland.

Tromsø stift
(1804-1918)

Kirkelig-administrativ benevelse for det nordligste Norge. I 1804 ble Tromsø stift skilt ut fra Trondhjems stift. (Skifter i 1918 navn til Hålogland bispedømme.)
Knut Hamsun, i *Morgenbladet*, 1910: “Tromsø stift er et eventyrland. Det er et eventyrland som allverden reiser for å se (...) vinter som sommer er Tromsø stift et eventyrland.”

Nordlandet
(1920)

Forfatteren Carl Schøyen kommer dette forslaget. Han viser til at Agder-fylkene i 1902 ble utskilt fra Vestlandet og gitt navnet Sørlandet, av dikteren Vilhelm Krag.
Sørlandet – Nordlandet.

“Det har aldrig forekommet mig som noget egentlig samlingens tegn at man gjennom de senere aar har betegnet denne landsdel som et anneks, saa vi nu har et Norge og noget helt andet som er – Nord-Norge.” (Schøyen 1920, *Nordlandet*)

Hålogaland
(1940-45)

Brukt om Nord-Norge av det norske fascistiske partiet Nasjonal samling (NS), som støttet Hitler-Tyskland. NS likte navnet Hålogaland siden det pekte tilbake på den norske storhetstiden, vikingtiden. Nordlænderingernes forening i Oslo skifter i 1942 navn til “Hålogaland-Sambandet.”

”Nording”
(2010)

Foreslått å erstatte begrepet *nordlending*, av samfunnsviterne Stine Didriksen og Turid Moldenæs, på initiativ av Sparebanken 1 Nord. *Nording* skulle også dekke finnmarkinger.

Hålogaland og Finnmark

jf. *Egil Skallagrimssons saga*. Finnmark var altså en egen betegnelse i middelalderen.

Sagaen, skrevet på 1200-tallet av en anonym forfatter, handler om livsløpet til hovedpersonen Egil Skallagrimsson og ætten hans, som levde en gang på 900-tallet.

“Meningen hans er å gjøre seg til konge der nordpå, både over Finnmark og Hålogaland.” (s. 51)

“Finnmark er umåtelig vid. I vest ligger havet, og fra det skjærer fjorder seg inn, like ens i nord og hele veien øst om landet. I sør ligger Norge, og Finnmark favner om nesten hele innlandet like langt sørover som Hålogaland strekker seg på sjøsiden. Østenfor Namdal er Jemtland, og så Helsingeland så Kvenland, så Finnland, så Karelen; men Finnmark ligger ovenfor alle disse landene, med fjellbygder vidt omkring innover i daler og langs strender. I Finnmark finnes det uhorvelig store vatn, og omkring disse vatnene ligger store skogvidder. Langsetter landet, fra ende til annen, ligger høye fjell, og de kalles Kjølene.”

(*Norrøn saga*, bind 1, Oslo 1989, s. 46. Oversatt av Hallvard Lie.)

(Fun fact: Landarealet i Finnmark er større enn hele Danmark.)

1884: Hva skal landsdelen hete?

Møte i Nordlændingernes forening i Kristiania på Hotel Royal: Ole Olsen, ”verdens nordligste komponist” (fra Hammerfest), foreslår navnet: Nord-Norge.

Nordlændingernes forening var det første bygdelaget som ble etablert i hovedstaden, i 1862. De hadde sitt eget blad, *Nordlands trompet*, med logo av Thorolf Holmoe, inneholdende midnattssol, nordlandsjakt, hval, fjell, torsk og reinsdyr. Merkevarerbyggingen var i gang. Nordlændingernes forening kan sammenlignes med Norske Selskab i København på 1700-tallet. Begge var student-foreninger, og slik Norske Selskab definerte nasjonal-identitet i eksil i København, skulle Nordlændingernes forening bidra til det samme for nordnorsk identitet i sitt Kristiania-eksil vel 100 år senere.

(Steinar Aas: *Å eg minnest*, 2012: 32)

Tidlig bruk av betegnelsen Nord-Norge

1907: *Lauvsprett. Blad aat maalfolket i Nord-Norig og organ aat Trums fylke av Norigs ungdomslag.*

1912: *Nord-Norge* – avis utgitt i Tromsø

1913: *Nord-Norge* – tidsskrift for Nordlandslaget i USA

1916: *Nord-Norges hus* – i Oslo.

Men:

Da Tromsø lærerskole i 1926 hadde sin 100 årsfeiring, brukes ikke betegnelsen

Nord-Norge, men Hålogaland eller Tromsø stift.

Hålogaland-navnet forsvinner aldri helt

Hålogaland-navnet forekommer innen kulturfeltet og innenfor sport:

Hålogaland teater (Tromsø)

Hålogaland-hallen (Harstad)

Hålogaland fotballkrets (for sør-Troms og nordre Nordland)

Hålogaland avis (Harstad)

Og i firmanavn og veiprosjekter:

Hålogalandsbrua (Narvik)

Hålogaland kraft (Harstad)

Hålogaland Transport (Bjerkvik)

Hålogaland revisjon (Narvik)

Hålogaland grus og betong (Harstad)

Hålogaland i administrative betegnelser:

Midtre Hålogaland politidistrikt (Harstad)

Hålogaland lagmannsrett (Tromsø)

Sør-Hålogaland bispedømme (Nordland)

Nord-Hålogaland bispedømme (Troms og Finnmark)

Elias Blix: Å, eg veit meg eit land langt der oppe mot nord”

Elias Blix skrev diktet i 1896 med tittel “Barndomsminne”. Trykt i avisa Den 17de Mai 13. august 1896 med tittel: “Barndomsminne frå Nordland.” Tonesatt av Adof Thomsen i 1901. – “Nasjonalsang for Nord-Norge”.

(1836-1902)

Bauta til minne om Elias Blix, Gildeskål, Nordland.

Elias Blix: "Barndomsminne frå Nordland"

Å, eg veit meg eit land
langt der oppe mot nord
med ei lysande strand
millom høgfjell og fjord.
Der eg gjerne er gjest,
der mitt hjarta er fest
med dei finaste band:
Å eg minnest, eg minnest so vel dette land!

Der eit fjell stig mot sky
med si krone av snø,
og i lauvklendad ny
det seg speglar i sjø.
Og det smiler mot strand
med si bringa i brann
i den solklåre kveld:
Å eg minnest, eg minnest so vel dette fjell!

Elias Blix hadde ikke vært i Nord-Norge på 30 år da han skrev diktet, og han reiste aldri til Nord-Norge igjen. Melodien til diktet fikk han aldri hørt.

Et konkurrerende Nord-Norge-dikt: Knut Hamsun: "Nordland", 1913

Vi laa der bak Hundrede Mile

Og hele Alverden gjemt.

Selv Landets Børn trodde halvt vi var til,

men visste det ei bestemt.

Og noget saa stedt til Hvile –

Nei noget saa haapløst glemmt!

(...)

Stimer som Sølv i de store Stæng,

Gruver med Malm i Aasen.

Gror under Plogen vor Aker og Eng,

duvende Eng.

Land for et tidobbelt Folk med en Buskap paa Baasen.

(1859-1952)

(...)

Nordland – Nordland, vor Fremtids Hjem

Grojord til alle Sider,

Morgningens unge Land som vil frem, –

Landet skal frem!

Skjærme og signe det nu og i alle Tider!

Skrevet for Nord-Norges Sangerforbund og fremført ved landssanger-stevnet i Kristiania i 1914.
Første gang publisert i Dagbladet 2. august 1913.

Da Stormen Konserthus ble åpnet i Bodø 15. november 2014, ble Knut Hamsuns dikt “Nordland” framført, og ikke Elias Blix’ “Barndomsminne frå Nordland.”

Nordnorsk regionalisme

Historikeren Einar Niemi beskriver den nordnorske regionsdannelsen i fire kronologiske faser:

- 1) Bevisstgjøring av et regionalt territorium
- 2) Lansering av samlende symboler
- 3) Byggingen av institusjoner
- 4) Formell status og formaliserte funksjoner.

Det som kjennetegner de to første fasene i den nordnorske identitetsutviklingen, er at regionalismen er et anliggende for en elite *utenfor* landsdelen.

Fase 3 og 4 i den nordnorske regions-danningen skjer på 1960- og 1970-tallet:

1964: Festspillene i Nord-Norge (Harstad)

1964: Nordnorsk kulturråd

1971: Hålogaland teater åpner, det første profesjonelle regions-teater i Norge (Tromsø)

1972: Universitetet i Tromsø åpner

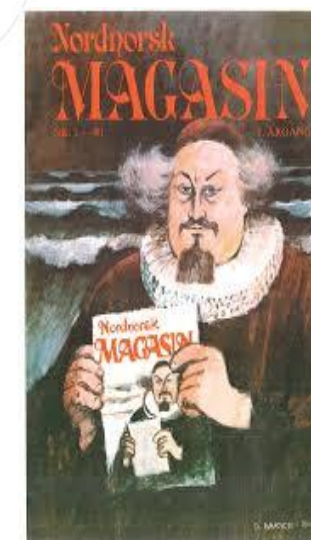

1972: Nordnorsk forfatterlag stiftes

1974: Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag dannes

1978: *Nordnorsk Magasin* har sin første utgivelse

Eli Høydalsnes: *Møte mellom tid og sted.* *Bilder av Nord-Norge* (2003)

Hva slags perspektiv på eller fortelling om Nord-Norge kommer til uttrykk i kunstverket?

- 1) Den sublime naturopplevelsens Nord-Norge
- 2) Erindringens Nord-Norge
- 3) Det naturmytologiske Nord-Norge
- 4) Det faktuelle Nord-Norge

Elias Blix' "Barndomsminne frå Nordland" er dels uttrykk for det Høydalsnes kaller "Erindringens Nord-Norge", dels det hun omtaler som "Den sublimе naturopplevelsen Nord-Norge."

Senjaforfatteren Arvid Hanssens forfatterskap fra 1977 og framover kan derimot beskrives med det Høydalsnes omtaler som "Det faktuelle Nord-Norge". Sjøen og kysten er både arbeidsplass og hjemsted.

1932-1998

Fra Arvid Hanssens debutsamling *Vise i støa*, 1977

Peder Garnmainn

Det e så tili mårra at natta knapt e far'n,

Då ser æ at han Peder står og bøte sine garn.

Med sterke, vante fengra han smøye trå mot trå.

Te slutes heng han garnan opp på æ'ijn av ei rå.

Regionalt tekstrom:

“eit spesifikt “tekstrom” som blir utvida kvar gong det kjem ein ny regional tekst.

I kraft av sin preeksistens fungerer føregåande tekstar som potensielle føresetnader

for den sist tilkomne teksten. (...) Det regionale tekstrommet består av ei mengd ulike tekstar.

kodar, diskursar og fiksjonar, munnlege og skriftlege; avistekstar, lokalhistorier, skjønnlitteratur, folkediktning, mytar, historier, tenkjemåtar m.v.” (Kåre Glette:*Vestfold og Karins Bangs forfatterskap*, 1998)

Nils Magne Knutsen deler regional litteratur inn i tre grupper:

Intern regional litteratur: Skjønnlitteratur skrevet av regionens egne innbyggere ut fra en total fortrolighet med språk, skikker, humor, arbeidsliv, sosiale konflikter etc.

Observasjonslitteratur: Tekster om regionen skrevet av tilreisende forfattere etter kortere eller lengre opphold i regionen.

Ekstern regionallitteratur: Tekster av forfattere som ikke har vært i vedkommende region, men som likevel gir uttrykk for sine forestillinger om regionen og de som bor der.
(*Litteratur i Æventyrland*, 2013)

Metodiske problemer for regional litteraturforskning

Reduksjonisme. Den bevisste konsentrasjonen om de sider ved teksten som på forhånd er definert som interessante, kan føre til en reduksjonistisk lesning av teksten.

Lokalkunnskap. For å kunne vurdere en teksts pålitelighet i beskrivelsen av et bestemt regionalt miljø, kreves førstehånds kjennskap til det samme miljøet.

Ulikhet. Regionale litteraturforskere kan ikke uten videre overta hverandres problemstillinger, siden de ulike regionene har ulik status både innenfor den litterære institusjonen og i den allmenne norske bevissthet.

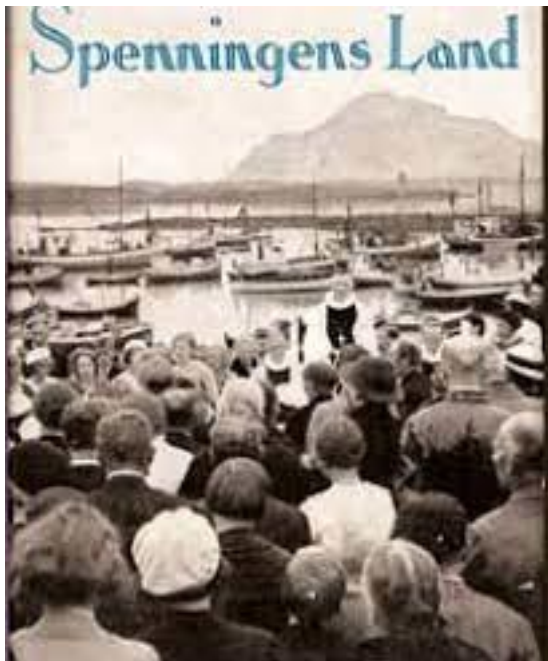
(Nils Magne Knutsen: *Litteratur i Æventyrland*, 2013, s. 11.)

Nordnorsk identitet: essensialisme vs. konstruktivisme

Essensiell identitet: en identitet som er medfødt og stabil over tid.

Narrativ identitet: en identitet som skapes, utfordres og modifiseres i relasjoner.

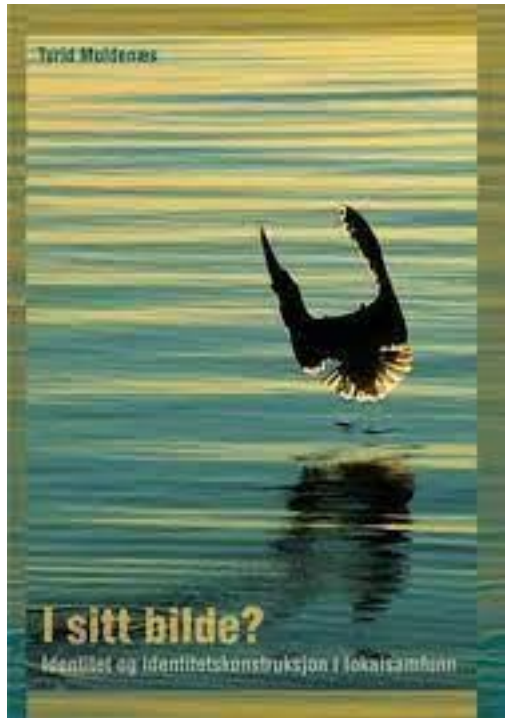
ESSENSIALISME

Biskop Berggrav: *Spennings land. Visitaglimt fra Nord-Norge* (1937)

“Det er Lofoten som har skapt Nord-Norge. Lofoten er felles-strengen i livet her, total-klangen i orkesteret, lede-motivet (...) et instinkt i folkesjelen.”

Konstruktivisme
(*narrativ identitet*)

Turid Moldenæs: *I sitt bilde. Identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn* (2006):

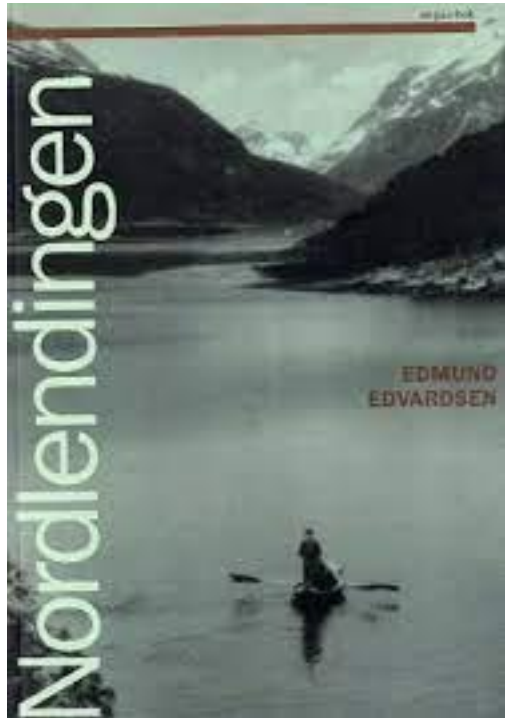
Identitet er noe som *blir*, snarere enn noe som *er*.

Narve Fulsås (i *Spenningsens land. Nord-Norge etter 1945*):

“Eg argumenterar for at nordnorsk identitet (...) bør oppfattast som noko relasjonelt og dermed som noko foranderleg, flytande og motsetningsfylt.”

(1997)

Marginalitet? Mindreverdighetsfølelse?

Edmund Edvarsen: *Nordlendingen* (1997)

To ulike typer kulturmøter:

“Likeverdig kulturelt samkvem og ulikeverdige kulturmøter, dvs. det anspente kulturelle møtet mellom herre og knekt, oppdrager og undersått”. (s.8)

Møtet mellom sør og nord anser Edvarsen som av siste art, et ulikeverdig og maktbasert kulturmøte. *Sør* som sentrum.

Nordnorsk kulturhistorie: “Nordlendingens identitet har alltid vært en utsatt identitet, (1994) undergravd av mindreverdsfølelse og av følelsen av å være usynlig. (s. 389)

Nordnorsk identitet har ofte blitt oppfattet som en utsatt identitet, siden maktsentraene ligger i sør. Og de nordnorske byene er relativt unge (dvs. når de fikk rettigheter som kjøpstad).

Hammerfest: 1789

Vardø: 1789

Tromsø 1794

Til sammenligning er Oslo, Trondheim og Bergen fra 1000-tallet.

Hammerfest. 1789

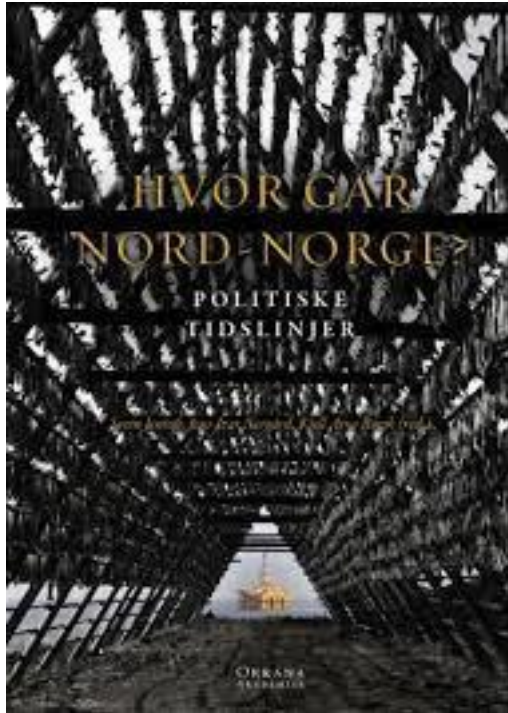

Vardø. 1789

Tromsø. 1794

Men: Nord-Norge endrer seg...

Svein Jentoft: *Hvor går Nord-Norge* (2013)

“Når den nordnorske identiteten og fellesskapsfølelsen svekkes, så skjer det ikke på grunn av trykket fra Oslo, men fordi folk i nord inngår i nettverk som strekker seg ut over nasjonale grenser.” (s. 433)

Didriksen og Moldenæs: “Nordingen – den nye nordlendingen” (2010, s. 20)

“For akkurat som landsdelens grenser har sluppet taket og blitt til Nordområdene, har nordlendingen vokst ut av sin rolle og gjenoppstått som nording: Karakteren har snudd ryggen mot sør, og uten høye rop og fakter selv har tatt grep for å bygge nordområdelandet. Når det har tatt form og nordingens blikk er permanent vendt ut mot verden, er søringen som kontrast skrevet ut av historien.”

Nord-Norge: Fra periferi til kraftsentrum?

Willy Guneriussen: “Modernitet, fortrylling og magi: Konstruksjonen av det nye Nord-Norge” (2008):

Uttrykket “problemet Nord-Norge” er blitt borte fra offentlige utredninger. Det nye er: “mulighetenes landsdel”.

Teknologiutvikling og avansert ressursutvinning (olje, mineraler, havbruk)

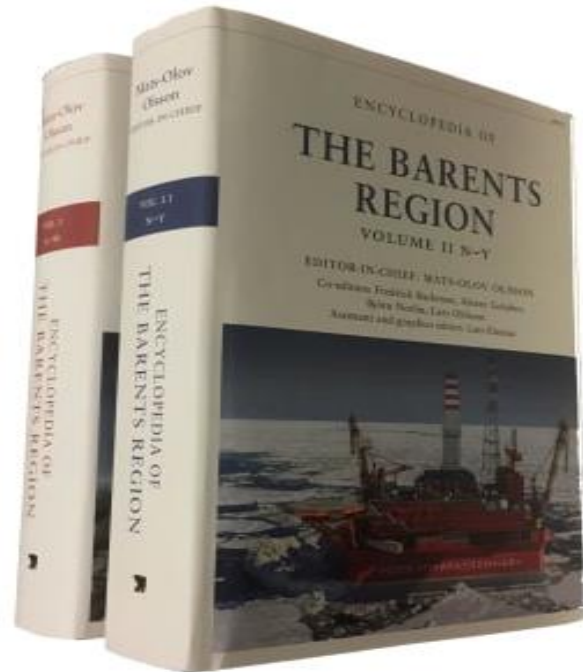
Relasjonsbygging over landegrenser (Barents-samarbeidet, relasjoner til/mellom urfolk)

Turisme og friluftsliv

2000-tallet:

“Nordområdene”,
“Barentsregionen”
“Arktis”

stadig mer brukt om Nord-Norge.
Nord-Norge blir utenrikspolitikk.

The Barents Region

The co-operation in the Barents Euro-Arctic Region was launched in 1993 in Kirkenes, Norway. The region consists of thirteen counties or similar subregional entities in Norway, Russia, Finland and Sweden.

The Barents Cooperation promotes people-to-people contacts and economic development and creates good conditions for interregional exchange in many different fields; e.g., culture, indigenous peoples, education, youth, trade, information, environment, health and transport. The Barents Cooperation is regarded as an integral part of creating a stable, democratic and prosperous Europe.

Aldri realisert:

Den nordskandinaviske sovjetrepublikken

(Nord-Norge, Nord-Sverige, Nord-Finland, Nordvest-Russland)

– Diskutert i Sovjet på 1920-tallet

NORDKALOTTEN

– Det nordlige Norge, Sverige og Finland

Fram til 1917 ble Kolahalvøya regnet med til Nordkalotten.

Men etter den russiske revolusjonen ble grensene til Sovjet stengt.

Sápmi er den tradisjonelle betegnelsen på samenes historiske bosetningsområde.

Sápmi har ingen formelle grenser

• Sápmi

Det samiske flagget er flagget til den samiske nasjonen, og er felles for alle samer.

Sametinget i Norge

Åpnet 1989

Samenes nasjonaldag: 6 februar

Vedtatt av Samekonferansen I 1992;
felles for Norge, Sverige, Finland og Russland.
Flagget ble vedtatt i 1986.

Samer

Antikke forfattere som Tacitus (98 e.Kr.) og Ptolemaios (100-tallet) bruker betegnelsen *Fenni* om samene.

Termen finnes også hos Adam av Bremen (ca. 1070) og hos Saxo Grammaticus (ca. 1200). Senere: *finn*

Uttrykket “**skridfinner**” forekommer i norrøne skrifter som betegnelse på samene; henspiller på at de går på ski.

“**Lapper.**” Brukt om samer i russisk fra 1000-tallet, også i norrøn litteratur. – Lappland som et område.

Johannes Schefferus: *Lapponia* (1673)

Den første omfattende beskrivelsen av samene i Norden.

Skrevet på latin, et oppdrag fra den svenske rikskansleren.

Første bok på samisk skrevet av en same:

Johan Turi: *Min bok om samene* (1910)

Første samiske science-fiction roman

Sigbjørn Skåden: *Fugl* (2019)

Henning Howlid Wærp: "Urfolks science-fiction? Verdens først samiske romfartsroman. Sigbjørn Skådens *Fugl*" (*Norsk litterær årbok 2021*)

Sigbjørn Skåden om tre samiske lyrikere:

Peder Jalvi (1888-1916), Paulus Utsi (1918-1975), Nils-Aslak Valkeapää (1943-2001)

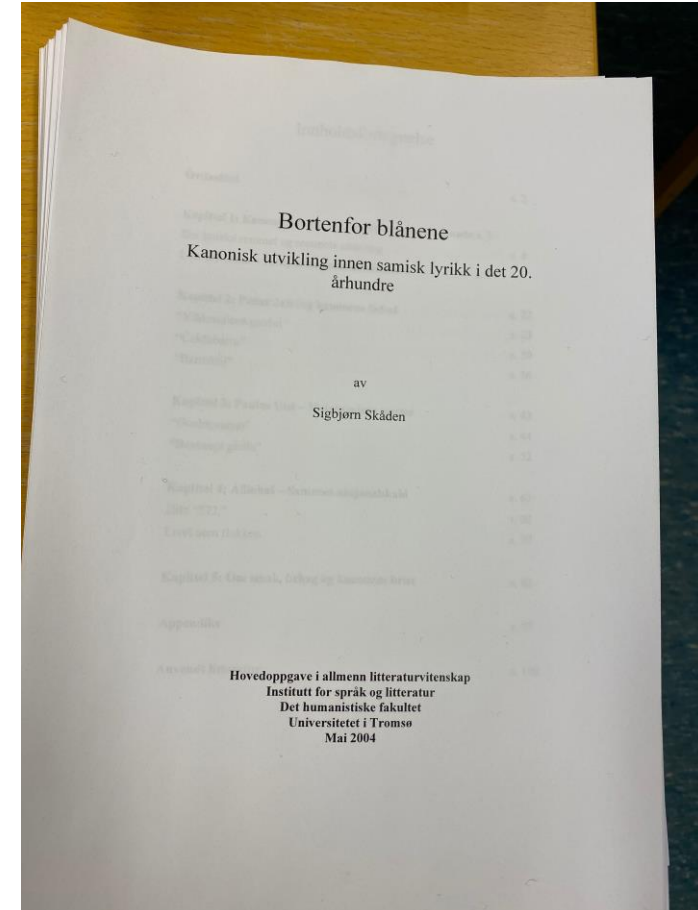
“et normativt samisk identitetsrom bygd på
reindriftnæring”

“et anakronistisk anskuelsesrom”

“utvikling som noe negativt”

“for stor vekt på tradisjon”

**Skåden: Samisk skjønnlitteratur oppleves som en
motvillig tåremarsj inn i en moderne verden.**

NIILLAS HOLMBERG

så den fremmede
ikke blir mer fremmed

(2015)

Sápmis unge

samiske ungdommer [...]

kan vi ikke rette på hverandres språk

slik jentene retter på sjalet sitt

slik guttene retter på koftekanten

kan vi ikke selv begynne å surre skobåndene våre

og ømt og kjærlig lære dem som ennå ikke vet hvordan

kan vi ikke vandre gjennom skogkledte daler

åpne våre øyne og ører

slik at vi tar til oss den lærdommen

de i eldre tider ikke kunne unngå

dersom vi følger lysene langs stien [...]

(f. 1990)

Hva er kjernen i det samiske?

Ella Marie Hætta:

Vi bruker å si «uten rein finnes ingen samer» (*Nordlys*, 26.01.2021).

Professor Harald Gaski:

«Nei, det er ikke noe ordtak, men en påstand fra reindriftssamisk hold. Jeg bruker heller å si at "uten samisk språk, ingen samisk framtid," og det er det hold for å påstå.» (27.01.2021)

Nordkalottfolket: Nei, definisjonen er hverken reindrift eller språket, men *utmarksnæringer*.

“Nærhet til naturen har alltid vært og skal være livsgrunnlaget vårt. Havet, skogen og fjellet er viktig del av identiteten.”

Nordområdene

Den første nordområde- meldingen (2011)

NOU Norges offentlige utredninger **2003: 32**

Mot nord!

Utfordringer og muligheter i nordområdene

Ekspertutvalg for nordområdene nedsatt av Regjeringen 3. mars 2003.
Avgitt til Utenriksdepartementet 8. desember 2003.

Meld. St. 7

(2011–2012)

Melding til Stortinget

Nordområdene

Visjon og virkemidler

Nordområdepolitikken sett fra nord

red. av Angell, Eikeland og Selle

Per Selle: Den økonomiske satsningen fra myndighetene har vært svak, men:

"Vi bør likevel ikkje undervurdera sjølve den kognitive nyorientering mot nord – både hos sentrale styresmakter og internt i regionen (auka sjølvkjensle). Det kan opna for nye idear og nye måtar å gjera ting på [...] som ein elles ikkje hadde sett føre seg."

Arktis: Nord for 66. breddegrad (polarsirkelen)

Tromsøs søknad fra 2003 om å bli OL-by, for de olympiske vinterleker:

"Sammen skal vi skape en grensesprengende idrettsfest og gi verden et øyeblikk arktisk magi."

UNIVERSITY OF TROMSØ UIT

FACULTY OF HUMANITIES, SOCIAL SCIENCES AND EDUCATION
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY, POLITICAL SCIENCE AND COMMUNITY PLANNING

Whose stories? Whose place?

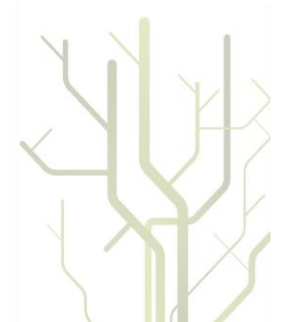
Place politics and the politics of place stories in Tromsø's Olympic debate

Ingrid Marie Kielland

A dissertation for the degree of
Philosophiae Doctor

August 2012

Arctic Race of Norway er et norsk etapperitt i landeveissykling, i Nordland, Troms og Finnmark.

Den første utgaven gikk i 2013, med start i Bodø

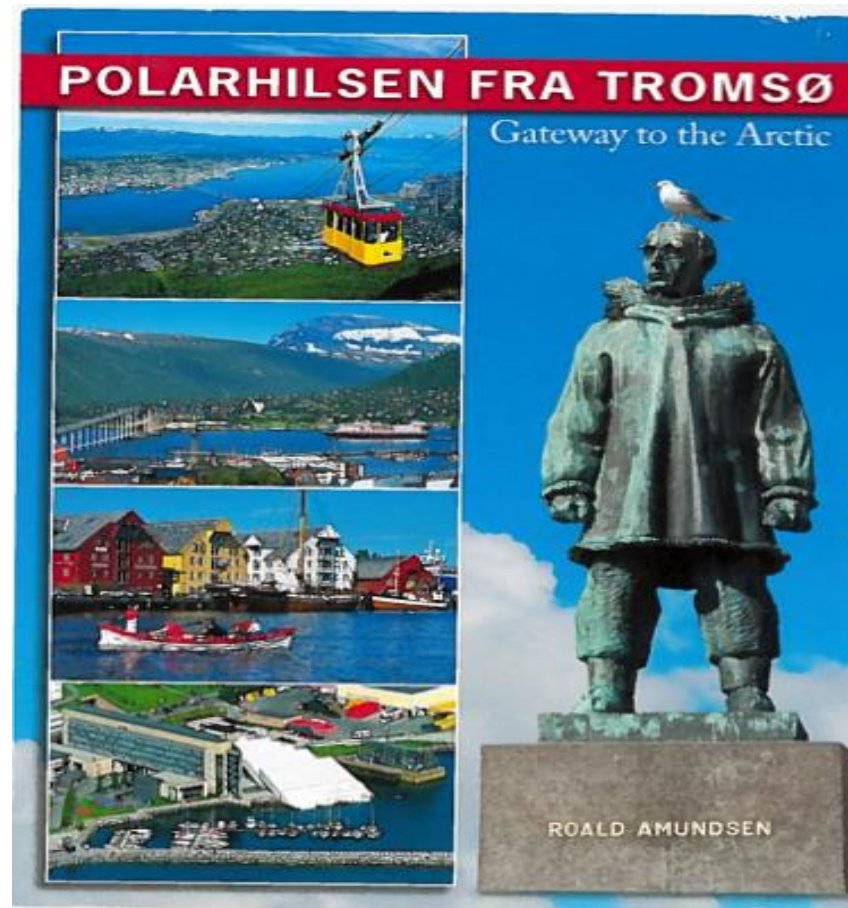
Tromsø-bryggeriet Macks arktisk øl-serie, lansert 2011

2013: Sekretariatet for Arktisk råd legges permanent til Tromsø

- Norges utenriksminister: Espen Barth Eide til avisa *Nordlys*:
- "Jeg er glad for at Norge har blitt fast vertskap for sekretariatet, og enda mer glad for at det skal ligge her i Tromsø som er midt i Arktis."

Tromsø: "Gateway to the Arctic"

Welcome to Tromsø – The Arctic Capital

at
Augang forbudt
No entry

Vi er Arktis!

ARKTIS: Våre forfedre ville neppe påstå at vi er en arktisk nasjon, skriver artikkelforfatteren. På bildet ser vi liten lomviflokk sitter på et isberg på Svalbard. Innfelt kronikkforfatter Ingrid A. Medby. Foto: Håkon M. Larsen/SCANPIX

Av Av Ingrid A. Medby, statsviter

Publisert:
27.02.13 23:00

Del

Artikkelen er over 10 år gammel

IDENTITET: Den økte interessen for vår del av verden her i nord har skapt en ny bevissthet på vår tilhørighet til Arktis – en arktisk identitet.

IDENTITET: Den økte interessen for vår del av verden her i nord har skapt en ny bevissthet på vår tilhørighet til Arktis – en arktisk identitet.

Vi er Arktis!

På den 3. side

Ingrid A. Medby
Statsviter

For en drøy måned siden fikk Arktis ekstra fokus gjennom Arctic Frontiers-konferansen i Tromsø, men det betyr ikke at vi legger Nordområdene på hylla til neste år. Den økte interessen for vår del av verden her i nord har skapt en ny bevissthet på vår tilhørighet til Arktis – en arktisk identitet.

Drar man tilbake i tid til Norges spede barneår som nylig uavhengig fra Danmark ville neppe våre forfedre på Eidsvoll påstå at vi er en arktisk nasjon. Vi finner likeledes ingen strofer om ishavet i nord i Bjørnsons sangblyst til fedrelandet.

Våre kjære Roald og Fridtjof skal ha litt av æren for å bevisstgjøre Norges befolkning på sin relative nærhet til Nordpolen. Likevel er det heller tvilsomt at de ville kunne gjette at Nordområdene skulle bli Norges «viktigste strategiske satsingsområde» ifølge regjeringen i det 21. århundre.

Økende interesse

I dag er interessen og kunnskapen om Arktis – eller Nordområdene som vi ofte sier her i Norge – høyere enn noensinne. Økonomiske interesser knyttet til det forsvinnende isdekket av havet er utvilsomt en stor grunn til den økte oppmerksomheten generelt. Den økte interessen har skapt muligheten for store konferanser som Arctic Frontiers, publikasjoner av flerfaglige bøker om temaet, debatter, forventninger og bekymringer. Alt i alt gjør dette Arktis-fokusert noe med vår måte å tenke på oss selv som nordmenn.

På tross av mye fokus på Arktis på den ene siden, og i tillegg fokus på norsk identitet og kultur på den andre, er det skrevet svært lite om hvordan disse to relaterer til hverandre.

Er det slik at Arktis har blitt en del av vår identitet som innbyggere av nasjonen Norge? Og i så fall, er dette en inkluderende identitet med rom for samarbeid, eller heller en identitet som ekskluderer andre og skaper mistillit?

En del av vår identitet?

I et forskningsprosjekt presentert under Arctic Frontiers-konferansen var det nettopp dette jeg forsøkte å finne ut av ved å stille disse spørsmålene.

Identiteter kan påvirke politiske avgjørelser, men kan også brukes som et politisk verktøy for å påvir-

ARKTIS: Våre forfedre ville neppe påstå at vi er en arktisk nasjon, skriver artikkelforfatteren. På bildet ser vi liten lomviflokk sitter på et isberg på Svalbard. Foto: Håkon M. Larsen / SCANPIX

ke meninger i visse retninger. Første ledd i studien var dermed en analyse av regjeringens Nordområdemelding – hvordan snakker politikere om vår arktiske tilhørighet?

Her var det tydelig at man ønsket å understreke at Norge er et arktisk land, heller enn en nasjon med en arktisk landsdel. Det er påfallende at diskusjoner om Nordområdene hovedsakelig får en utenrikspolitisk dreining, uten egentlig å vedkjenne at det gjennom de tre nordligste fylkene faktisk også dreier seg om innenrikspolitikk.

Skal man kartlegge nasjonal identitet er det derimot ikke tilstrekkelig kun å se på hvordan politikere snakker å framstille saken. Andre ledd i studien var derfor en spørreundersøkelse blant den norske allmenen om deres eget forhold til Arktis.

Usikre forestillinger

Studiens funn tilsier blant annet at mange er ganske usikre på hva som egentlig menes med «Arktis» og «Nordområdene». Med utallige forskjellige definisjoner ettersom hvilket tema man omtaler er det vanskelig å sette fingeren på hvordan dette relaterer til enkeltpersoner.

Videre ble det fort tydelig at det innad i Norge er svært store forskjeller på hvor «arktisk» man føler seg, ettersom hvor i landet man finner seg. Dette er for så vidt ikke overraskende, men er en motivet til påstander om at hele nasjonen er «arktisk stat».

I og med at en identitet ofte springer ut fra hvem man er i forhold til andre – altså hvordan snørøver i landet, kle på seg sin arktiske hatt når man diskuterer rett til Nordområdene med for eksempel Singapore eller India (som jo også gjerne vil sitte i Arktisk Råd som observatør).

Statsfokusert syn

Den norske mannen, eller kvinnen, i gata har ikke særlige motforestillinger om at de syv andre landene i Arktisk Råd har like mye rett til sin stol der som Norge. Sånn sett er vår egen identitet som tilhørende den arktiske regionen en åpen og samarbeidsvillig følelse av at vi deler et ansvar for et skjært område.

Så snart det blir snakk om ikke-arktiske stater og industriselskapers krav om et stykke av den ar-

ktiske bløtåken er derimot befolkningen mer skeptiske.

Under årets Arctic Frontiers-konferansen understreket professoren Petra Dolata nødvendigheten av å bevege seg bort fra et statsfokusert syn på Arktis. Fremfor å studere «arktiske stater» er det behov for å innrømme at det i stor grad dreier seg om «arktiske regioner».

Tilbake til regionene

Den arktiske identiteten, tilhørigheten og bevissheten er på fremvekst i Norge som helhet. Men det er ikke til å benekte at det er i Nord-Norge folk kan finne på å kalle seg «et arktisk folk». Hvor ellers i verden finner man vel til og med et el med «Arctic»-merket?

Braker man den populære internasjonale definisjonen av Arktis som «alt nord for polarsirkelen» er det jo også nettopp slik at vi nord for Svalfjell stiller i en unik posisjon.

Så snart vi som landsdel tar dette til oss ordentlig blir det mer og mer åpenbart at det ikke er bare Norge, men Nord-Norge spesielt, som står på terskelen til en ny tid. En arktisk gullalder burde også bli en nordnorsk gullalder.

På tide å få fokusert tilbake til regionen – det er tross alt vi som er Arktis!

Fremfor å studere «arktiske stater» er det behov for å innrømme at det i stor grad dreier seg om «arktiske regioner».

Arve Elvebakk
Professor i botanikk, UiT

MENINGER

« Det ekte Arktis er homogent skogfrie, separate landområde knytt saman i nordlege delar av isdekte hav. Slik er ikkje Nord-Noreg. I fastlands-Noreg er det berre ei smal kyststripe av Finnmark frå litt vest for Nordkapp til Varanger-halvøya pluss ytste kyststripa i Sør-Varanger som er skogfri, og som høyrer med til Arktis.

Tromsø er ikkje i Arktis – om du trudde det

Av Arve Elvebakk, professor
Tromsø Museum – Universitets-
museet, UiT

I Nordlys-kronikken «Vi er Arktis!» 28. februar skriv Ingrid A. Medby entusiastisk om at vi bør bruke honnørordet «arktisk» om heile landsdelen vår, for å utvikle den vidare og bygge vår arktiske identitet, og for å profilere oss som ulike frå sørlege delar av Noreg. Her vil eg gjerne helle litt kaldt vatn i blodet til dei som er litt overivrige i marknadsføringa av «Arktis».

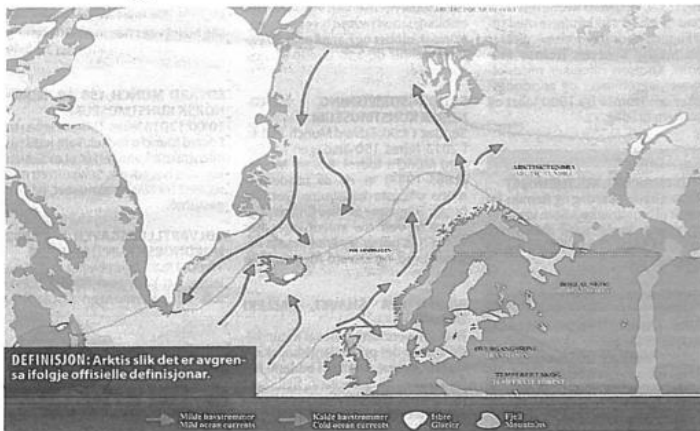
Sjølv arbeider eg i «Tromsø arktisk-alpine botaniske hagen». Vi har hovudfokus på samlingar av arktiske og alpine plantar og vi er veldig stolte av namnet vårt. Men dette tyder ikkje at hagen vår ligg i Arktis. Viss utanlandske besøkande hadde trudd det, ville dei blitt skuffa over å sjå at hagen ikkje er omgitt av arktisk tundra, men derimot av høg og frodig skog.

Universitetet i Tromsø har nettopp utvida namnet sitt med tillegget «Norges arktiske universitet». På tilsvarande vis som for hagen, vil dette formidle hovudprofilen i institusjonen sin aktivitet. Men det blir altfor tabloid om ein skulle trekke den konklusjonen at universitetet sine bygg, både i Tromsø og i det enda varmare Alta, ligg i Arktis.

Kart over Arktis

Ved Universitetet har vi ansvar for å formidle kunnskap. Derfor har vi ved inngangen vist sett opp eit stort informasjonsskilt med kartet vist her, for å vise kva som er dei vitenskapelig etablerte namna på ulike område i nord.

Vi ser at dei ulikt fordelte varme og kalde havstraumane gir store utslag. Golfstraumen gir mildt klima hos oss, og låglandet i nesten heile Nord-Noreg er i den boreale bar-

DEFINISJON: Arktis slik det er avgrensa ifølgje offisielle definisjonar.

skogsregionen, riktignok i eit kystområde der bjørk erstattar gran. Dei kalde havstraumane i vest fører til at det er arktisk tundra ned til sør for Oslo sin breiddegrad i Grønland og Canada.

Kartet syner også at det ikkje er ein god idé å bruke lystilhøva ved polarsirkelen som ei generell avgrensing av Arktis. Då ville store tundraområde sør for polarsirkelen på Grønland og i Canada falle utanom Arktis, og kva i all verda skulle ein då kalle dei, viss arktisknemninga var uaktuell?

For ikkje å snakke om at ein stor del av hovudhalvøya i Antarktis ville falle utanom polaredefinisen der, viss begge polarsirklane skulle brukast. Og det ville ha vore logisk ved bruk av daglegde som einaste kriterium.

Arktis i Nord-Noreg

I fastlands-Noreg er det berre ei smal kyststripe av Finnmark frå litt vest for Nordkapp til Varangerhalvøya, pluss ytste kyststripa i Sør-Varanger (der kjem det inn mykje kaldluft med havskodde), som er skogfri, og som høyrer med til Arktis. Desse områda har eit heilt anna preg enn skogsområda. Det har også Svalbard, og det er logisk med ein annan hovudkarakteristikk på denne skogause tundraen enn på skogområda som dominerer låglandet i landsdelen vår. «Nordområda» er derimot ei vidare nemning som omfattar både arktiske og ikkje-arktiske områda.

Dei kystområda lenger sør som har vore skogfrie, har vore det pga. omfattande beiting og skogutnytting i tidlegare tider. No ser vi korleis kyststripa er i ferd med å gro

att og avsløre skogpotensialet også her.

Klima eller ølboks?

I innlegget blir faktisk påskrifta på ein lokal ølboks brukt som argument for kva vi bør kalle «arktisk». At bryggeri, bilfirmaer og restaurantar vel å bruke «arktisk» i marknadsføringssamanheng er uproblematisk for meg. Om den enkelte blant oss «føler seg som arktisk» eller ikkje, er heller ikkje noko eg tar stilling til. Men vi bør faktisk ha ein grunnleggjande argumentasjon for kva som er Arktis. Og vi bør ha dette som eit separat tema i høve til å «vere oppteken av arktiske spørsmål». Det kan man vere utan å bu i Arktis.

I definisjonen av Arktis er klimaet det avgjerande, og det som gir rammer for levekår, landbruk, og

utnytting av ressursar. Dei dramatiske utsiktene til klimaendringar gjer at dette ikkje blir mindre viktigare i tida framover.

Offisiell definisjon

Eg understrekar at kartet som er vist her ikkje berre avspeglar ei personleg oppfatning. Det er i tråd med definisjonane til Forskningsrådet, Polarinstituttet (der definerer dei naturleg nok Finnmarkskysten som mandatområde til Fylkesmannen i Finnmark) og norske institusjonar for forvaltning.

Dei sistnemnde har nyleg laga ei svært imponerende, offisiell, norsk naturtypeinndeling der dette temaet er innarbeidd på ein grundig måte og heilt i samsvar med det vedlagte kartet.

Marknadsføring for turistar

Kanskje ville det på kort sikt ha lønt seg å marknadsføre Nord-Noreg med brask og bram som «Arctic Norway», ein kort, slagferdig og internasjonalt attraktiv merkelapp? Det gjer ein førebels ikkje. Og på lang sikt er det nok best å halde seg til kunnskapsfakta, før turistane begynner med innpåsletne spørsmål om «all skogen i Arktis» og får mistanke om at vi bløffar i reklamen si teneste.

Det ekte Arktis er homogent skogfrie, separate landområde knytt saman i nordlege delar av isdekte hav. Slik er ikkje Nord-Noreg. Men vi har eit dramatisk fjordlandskap, vi har midnattsol og vi har bjørkeskogar som er meir eksklusive enn vi sjølv er klar over. Kombinasjonen av desse tre finnest ingen annan stad på jorda! Og den kombinasjonen er mykje meir eksklusiv enn den enkle merkelappen «arktisk»! Klarer nokon å få dette inn i eit kortfatta slagord, har dei skote gullfuglen ...

To konkurrerende definisjoner

- To definisjoner av Arktis:
- Nord for polarsirkelen. (Blå linje.)
- Nord for isotermen for 10 graders middel-temperatur i juli. (Rød linje.)

Arktis, ulike definisjoner

Nord for 66. breddegrad

10 grader isothermen

Botaniske forhold

Arktiske hav

Politisk-administrativ definisjon

Kulturell definisjon

J. Wreford Watson:

The subject we call geography should pay at least as much attention to the climate of the mind as to the climate.

Camilla Collett: *Amtmannens døttre* (1854-55)

- Handlingen utspiller seg i "et av landets nordlige amter".
- "Reisen op til amtmannens gård medtok i regelen to dager."

– Hvor er vi?

Cora Sandel: "Om Norge" (1940)

"[...] store deler er arktisk med mørketid og midnattssol."

Assosiasjoner knyttet til *nord*

- LYS

- > jomfruelig

- > ren

- > uskyldig

- MØRKE

- > farlig

- > uhyggelig

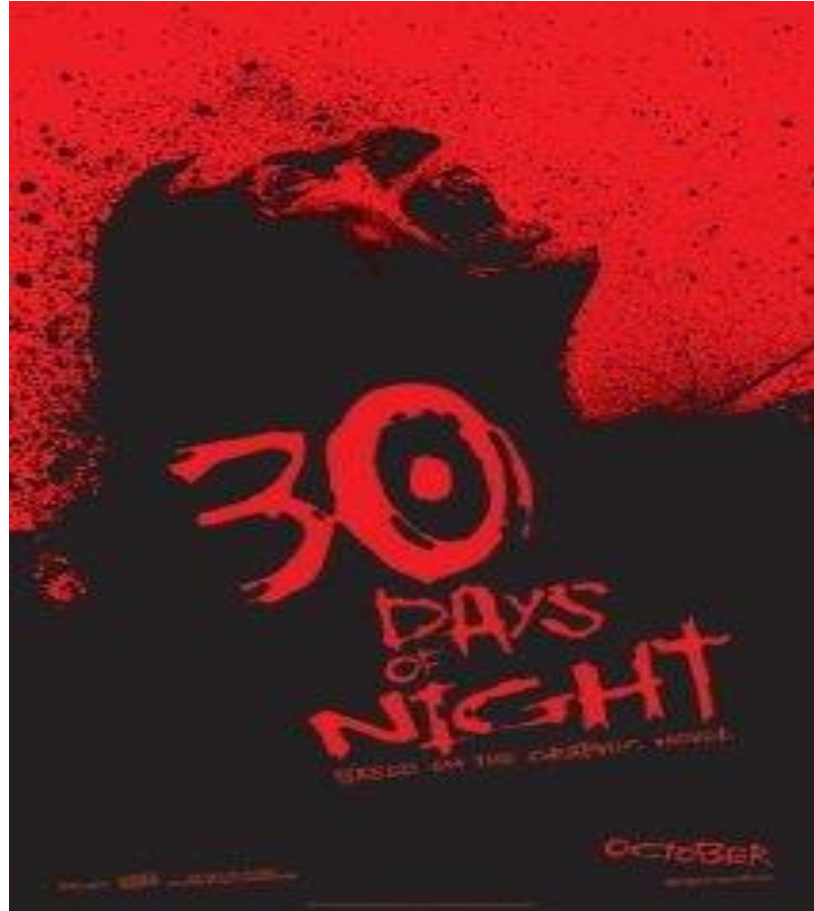
- > djevlesk

Det nordlige som et demonisk sted

Skrekkfilm.

Sted: Barrow, Alaska, i mørketiden

Regissør David Slade, 2007

Det nordlige som stedet for kontemplasjon og ro

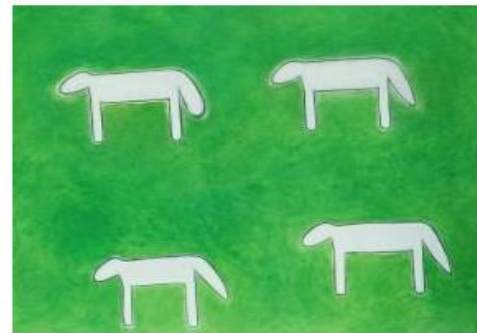
- Supermans “Fortress of Solitude” ligger i Arktis.

“Eit lett drag av den gjenkjennelege, **arktiske** kjøligheta.
Ei kvit, låg tåke rullar uavlatelig gjennom sundet, i
overraskande høg hastighet.

Den klare dagen opnar seg, blir ståande.”

Eva Jensen (1955-2016)

EVA JENSEN
VIDAREUTDANNING
I LYS OG SKUGGE
2014

Forstørr bilde

Samlaget

Tromsø-poeten Morten Wintervold:
Ikke naturdikt. En urban lyriker som
skriver radikalt bokmål med innslag av
engelsk slang:
«den hypeinnsmurte track-lista»

Morten Wintervold (1981 -)

I SLEKT DIKT MORTEN WINTERVOLD

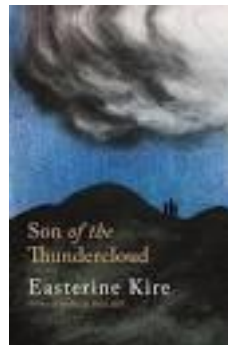
2005

I dag:

Det flerkulturelle Nord-Norge (norsk, samisk og kvensk – tre stammer møte)
har blitt multikulturelt.

For eksempel har Tromsø innbyggere fra 120 land.

FFT /Flerkulturelt Forum Tromsø/

@FlerkultureltForumTromso · Ideell organisasjon

ABRAHAM ORTELIUS (1590) THEATRUM ORBIS TERRARUM. PARERGON

Fra nord-sør- dikotomi til *Arktis* som en sirkumpolar, internasjonalt sone

